

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕЗНАВСТВА ТА ГЕОМОРФОЛОГІЇ**

На правах рукопису
УДК: 910.2

**Методика і практика просторового планування сільських територій
(на прикладі Потіївської сільської територіальної громади
Житомирської області)**

Галузь знань **10 – Природничі науки**
Спеціальність **103 – Науки про Землю**
Освітня програма **Ґрунтознавство управління земельними ресурсами
та територіальне планування**

Кваліфікаційна робота бакалавра
студента 4 курсу
освітнього рівня бакалавр
Репіка Володимира Віталійовича

Науковий керівник:
Лаврук Тетяна Миколаївна
кандидат географічних
наук, доцент кафедри
землезнавства та геоморфології

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	6
1.1 Загальні особливості процесу децентралізації влади у просторовому розвитку сільських територій.....	6
1.2 Аналіз змін в адміністративно-територіальному устрої сільських територій в процесі децентралізації в Україні.....	8
1.3 Досвід успішного просторового розвитку окремих сільських територіальних громад.....	10
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	14
2.1 Теоретичні засади просторового планування сільських територій.....	14
2.2 Комплексний план просторового розвитку територіальної громади (структура, зміст, значення для розвитку громади).....	18
2.3 Планувальні рішення, передбачені комплексним планом для окремих сільських громад.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ С. ПОТІЇВКИ - ЦЕНТРУ ПОТІЇВСЬКОЇ ТГ).....	25
3.1. Загальна характеристика та аналіз Потіївської територіальної громади.....	25
3.2 Природно-географічна характеристика Потіївської ТГ.....	26
3.3 SWOT-аналіз Потіївської ТГ.....	29
3.3.1 Сильні сторони Потіївської ТГ.....	29
3.3.2 Слабкі сторони Потіївської ТГ.....	30
3.3.3 Можливості просторового розвитку територіальної громади.....	32
3.3.4. Загрози просторового розвитку територіальної громади.....	36
РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СЕЛА ПОТІЇВКИ ЯК ЦЕНТРУ ПОТІЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	38
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Серед необхідних умов існування суспільства є наявність території, яка в процесі антропогенного розвитку зазнала суттєвої трансформації. З іншого боку, кожна заселена територія чітко відображає чинники та особливості її освоєння, включаючи економічну, екологічну та соціальну складові, які є показниками сталого просторового розвитку.

В процесі децентралізації в Україні сформовано нові адміністративні територіальні одиниці – територіальні громади (ТГ), які отримали набагато більше повноважень та можливостей у освоєнні своїх територій. Відповідні зміни відбулися і у просторовому плануванні сільських громад. Проте далеко не всі села змогли скористатися перспективними планами добровільного об'єднання територіальних громад, і на це було багато причин, зокрема, географічні, економічні, екологічні соціальні, які важливо і актуально досліджувати. Так само важливо визначати стратегічні цілі просторового розвитку кожної сільської громади за участю самих громадян. Територіальні громади, в котрих ми проживаємо, великою мірою детермінують і наш особистий розвиток, а також прогрес майбутніх поколінь, тому люди повинні бути залученими до процесу розвитку села, або навіть цілої громади задля покращення умов і якості свого життя. Адже хто, як не жителі сіл найкраще обізнані в проблемах свого поселення і допоможуть віднайти їх рішення. Тому доцільно створювати ініціативні групи, або об'єднання мешканців для пропонування ідей для розвитку села/громади.

Метою даної роботи є дослідження особливостей просторового розвитку сільських територій на прикладах сільських територіальних громад, зокрема Потіївської ТГ Житомирської області. Через пізнання проблем і потреб та аналіз перспектив розвитку, село Потіївка було обране об'єктом дослідження для написання бакалаврської роботи з територіального планування. Маючи знання з територіального та просторового планування і обізнаність з сучасними проблемами сіл громади, було вирішено використати ці компетентності на користь розвитку територіальної громади.

Для досягнення мети сформульовано наступні завдання:

1. Дослідити особливості просторового планування сільських територій в процесі децентралізації в Україні.
2. Ознайомитись з методикою просторового планування сільських громад.
3. Розглянути практику просторового планування сільських територій на прикладі с. Потіївки.
4. Сформулювати основні положення щодо Стратегії розвитку Потіївської ТГ

Вирішенню кожного з цих завдань в роботі присвячено окремий розділ.

В роботі використано **матеріали**: оглядові і тематичні карти, матеріали дистанційних зйомок, аналітику з питань децентралізації в урядових виданнях, дослідження та звіти організацій – Інститут громадянського суспільства, Регіональний розвиток України, Фонд державного майна України, академічні публікації, Веб-ресурси державних органів, місцевих рад та адміністрацій. Використано методичні матеріали, зокрема методику розроблення Комплексного плану просторового розвитку ТГ, надану USAID, а також матеріали власних досліджень.

Методи дослідження:

Теоретичні методи:

В роботі використано **метод системного аналізу**, що включає:

1. Аналіз матеріалів дослідження, а саме:
 - вивчення наукових статей, книг, монографій та інших публікацій, присвячених просторовому плануванню сільських територій;
 - аналіз нормативно-правових документів, що регулюють просторове планування в Україні
 - картографічний аналіз тематичних карт та супутникових зображень території досліджень для оцінки природних ресурсів, різних типів землекористування, інфраструктури, тощо;
 - статистичний аналіз демографічних, економічних та соціальних даних села Потіївка.

- вивчення містобудівної документації місцевого рівня - генерального плану, детальних планів території тощо;

2. Синтез та узагальнення отриманої інформації у вигляді таблиці SWOT-аналізу для формування теоретичної основи дослідження;

- обробка статистичних даних для виявлення тенденцій і закономірностей просторового розвитку;

- використання методів описової статистики для узагальнення даних.

- виведення загальних закономірностей та принципів просторового планування;

- прогнозування;

- моделювання різних сценаріїв розвитку сільської території з використанням статистичних методів.

Структура роботи. Робота включає 4 розділи, 59 сторінок тексту, 7 рисунків, 2 таблиць та список 33-х позицій опрацьованих джерел.

Наукова новизна роботи полягає у самостійному авторському дослідженні території громади для визначення основних напрямків її стратегічного розвитку. Отримані результати мають важливе наукове та практичне значення і можуть бути використані для формування Стратегії розвитку Потіївської сільської територіальної громади.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Загальні особливості процесу децентралізації влади у просторовому розвитку сільських територій.

Просторовий розвиток сільських територій в процесі децентралізації в Україні зазнав значних змін, зокрема:

- *Зростання автономії*: відбулось делегування більшої кількості повноважень місцевим громадам. Тобто сільські території отримують більше повноважень у вирішенні місцевих проблем і прийнятті рішень, що сприяє їхньому просторовому розвитку;

- *Фінансова самодостатність*: передбачає перерозподіл фінансових ресурсів, забезпечуючи більшу фінансову спроможність місцевих громад. Це дозволяє сільським територіям залучати кошти на власні проекти та ініціативи;

- *Розвиток інфраструктури*: завдяки більшій самостійності та фінансовим можливостям, сільські території можуть активніше розвивати власну інфраструктуру, зокрема будівництво та реконструкцію доріг, шкіл, лікарень, культурних та спортивних об'єктів тощо;

- *Стимулювання місцевого підприємництва*: розвиток місцевого бізнесу та підприємництва через спрощення адміністративних процедур, надання підтримки для малих і середніх підприємств, а також створення сприятливих умов для інвестицій.

- *Збільшення участі громади у вирішенні питань*, що стосуються розвитку їхнього регіону. Організація громадських обговорень, об'єднань громадян, прийняття рішень на місцевому рівні та залучення до вирішення проблем місцевих ініціатив та ресурсів.

Процес децентралізації вніс значні зміни в галузі просторового планування. Нижче подано приклади порівняння різних галузей просторового планування до і після початку децентралізації.

Територіальне планування:

ДО: Централізоване планування території, яке зазвичай здійснюється на рівні центральних органів влади. Планування зазвичай відбувається зверху вниз, і рішення приймаються національними чи регіональними урядами.

Після: Запровадження децентралізації призвело до передачі більшої влади та відповідальності місцевим органам самоврядування у плануванні території. Це сприятиме більшій гнучкості та врахуванню місцевих потреб у процесі прийняття рішень.

Економічне планування:

ДО: Економічне планування зазвичай проводилося національними урядами або центральними органами управління. Рішення про інвестиції, розвиток інфраструктури та інші економічні питання робилися централізовано.

Після: Після децентралізації місцеві органи самоврядування можуть мати більшу владу у вирішенні економічних питань, зокрема у розподілі бюджетних коштів на розвиток та інвестиції у місцеві галузі.

Соціальне планування:

ДО: Соціальне планування часто здійснювалося через централізовані програми та проекти, які зазвичай були встановлені національними урядами.

Після: Децентралізація може призвести до більшого залучення місцевих громад у процес соціального планування. Місцеві органи самоврядування можуть бути краще усвідомлені про місцеві потреби та здатні забезпечити більш ефективне реагування на них.

Екологічне планування:

ДО: Екологічне планування часто було частиною централізованих зусиль щодо охорони навколишнього середовища та ресурсів.

Після: Децентралізація може сприяти врахуванню місцевих екологічних проблем та потреб у плануванні. Місцеві громади мають більшу владу у вирішенні питань щодо охорони природи та сталого розвитку.

Екологічний податок - це форма оподаткування, яка спрямована на збір коштів від підприємств та громадян за використання або забруднення природних ресурсів або навколишнього середовища. Його використовували як інструмент

для стимулювання екологічної поведінки та зменшення негативного впливу на природу.

Перед початком децентралізації екологічні податки зазвичай встановлювалися національними урядами або центральними органами управління. Їхня величина, структура та способи використання коштів контролювалися централізовано. Головним завданням екологічних податків було зменшення викидів забруднюючих речовин у атмосферу, водойми та ґрунт.

Після початку децентралізації місцевим органам самоврядування надана більша влада щодо встановлення та використання екологічних податків на місцевому рівні. Це має призвести до більшої гнучкості у вирішенні місцевих екологічних проблем, таких як забруднення водойми, повітря або ґрунту. Місцеві органи можуть використовувати зібрані кошти на розвиток інфраструктури для охорони навколишнього середовища, програми зеленого будівництва, відновлення екосистем, сортування та переробку відходів та інші екологічні ініціативи, що відповідають потребам конкретного регіону.

Загалом, децентралізація в Україні сприяє більш стійкому розвитку сільських територій шляхом передачі їм більшої влади, фінансових ресурсів та підтримки місцевого підприємництва і громадської активності.

1.2 Аналіз змін в адміністративно-територіальному устрої сільських територій в процесі децентралізації в Україні

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив сформувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

За 6 років реформи утворено 1070 ОТГ, у які добровільно об'єдналися 4882 громад. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори.

Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей.

Площа утворених ТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України .

Відповідно до Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад», Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад, у яких були проведені місцеві вибори у 2020 році на новій територіальній основі.

Завдяки запровадженню міжмуніципального співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти. Зокрема 1354 територіальних громад уклали 604 договори про співробітництво [30].

ис.
1.1
Нов
а
сист
ема
адмі

ністративно-територіального устрою базового рівня [30]

Рис. 1.2 Нова система адміністративно-територіального устрою субрегіонального (районного) рівня [30]

Нині основними ознаками сільських територіальних громад є спільна територія проживання, спільні інтереси місцевого просторового розвитку, соціальна взаємодія в процесі їх забезпечення, самоідентифікація кожного члена з громадою, бажання розвиватись.

1.3 Досвід успішного просторового розвитку окремих сільських територіальних громад

Серед успішних історій просторового розвитку громад можна виділити багато випадків і це тільки в Україні, наприклад:

Великомихайлівська громада Одеської області має повноцінний стратегічний план розвитку, розробка якого відбулась за експертної підтримки, забезпеченої Одеським Центром розвитку місцевого самоврядування в рамках Програми «U-LEAD з Європою». В цьому документі повністю розписаний план розвитку, а також на сайті чудово ілюструється стан розвитку громади для більшого розуміння потенціалу. Наявна програма протидії домашньому насильству, в рамках якої проводились різноманітні заходи для дітей та дорослих (з початком повномасштабного вторгнення оновлень по програмі немає).

Також в стратегічному плані розвитку вказані такі стратегічні цілі як, ефективне виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, будівельна промисловість, та розвиток людського капіталу.

Також варто виділити Бучанську територіальну громаду, котра нині є в центрі уваги, і стрімко почала розвиватись після військових дій. Найважливіше що у громади також присутня стратегія розвитку до 2029 року. Крім цього впроваджуються різноманітні ідеї та плани за допомоги іноземних партнерів-інвесторів, як наприклад “Зелена реконструкція житлового сектору міста Буча” котрий передбачає впровадження ефективного енергокористування і зелених джерел виробництва енергії. В цьому плані також є дослідження постраждалих житлових секторів на території України і розрахунки сум на відновлення міста Буча.

2021 року був проведений конкурс «Кращі практики місцевого самоврядування» котрий проводився вже 10 рік поспіль. В фіналі конкурсу виділили 10 громад і їх практики, а саме:

1. «Ягідний рай» Дунаєвецької міської ради Хмельницької області
2. Практика Селидівської міської ради Покровського району Донецької області
3. Практика Байковецької територіальної громади Тернопільської області
4. Практика Чугуївської міської ради Харківської області
5. Практика Новопсковської селищної ради Старобільського району Луганської області
6. Практика Авангардівської селищної ради Одеської області
7. Практика Покровської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області
8. Практика Тростянецької міської ради Сумської області
9. Практика Троїцької ОТГ Дніпропетровської області
10. Практика Новоборівської селищної ради Житомирської області [1].

З них можна виділити найбільш цікаві це “Ягідний рай” Дунаєвецької міської ради Хмельницької області, Практика Чугуївської міської ради

Харківської області, Практика Новопокровської селищної ради Старобільського району Луганської області, Практика Авангардівської селищної ради Одеської області і Практика Новоборівської селищної ради Житомирської області.

«Ягідний рай» Дунаєвецької міської ради Хмельницької області:

«Ягідний рай» - успішний приклад кооперації як драйвера розвитку самозайнятості та згуртування сільського населення громади». Ця практика стала прикладом успішної кооперації як процесу розвитку громади.

У 2019 році 43 місцевих мешканців заснували кооператив «Ягідний рай», розпочавши вирощувати за сучасними технологіями малину, полуницю та ожину. Місцева громада допомогла їм з наданням в оренду поля на 15 років під найменшу процентну ставку 8%. На гроші банківського кредиту придбали потрібну техніку, а з розхідними матеріалами допомогли партнери місцевих фермерських господарств [17].

Основною метою практики Чугуївської міської ради Харківської області є запровадження комплексного підходу до реалізації проектів у сфері енергоефективності. Із 2019 року Чугуїв став першим містом Харківщини, в якому підписали енергосервісні договори. Договори передбачають зменшення витрат на енергозабезпечення, за рахунок термомодернізації будівель, які є найбільшими споживачами. Чугуївська міська рада також ставала переможцем в різноманітних конкурсах в наслідок чого отримали гранти на свою програму.

Місцеві ОСББ брали участь у державній програмі “Теплих кредитів”. Об’єднання “Добробут Чугуєва” стали одним з учасників пілотного проекту “Перші ластівки” внаслідок якого були здійснені модернізаційні роботи, що допомогло заощадити 16% або 144000 гривень на рік. В рамках інших іноземних партнерів громада також навчала своїх спеціалістів і отримала “Набір енергоменеджера” для вимірювання контролю тепловитрат.

Практика Новопокровської селищної ради Старобільського району Луганської області. Органи Новопокровської селищної ради створюють умови для згуртування жителів задля покращення санітарного стану територій громади та зменшення шкідливого впливу твердих побутових відходів для довкілля, а також розвиток туризму та екологічних акцій.

Практика Авангардівської селищної ради Одеської області. Молоде покоління стало ініціатором будівництва нових скейт майданчиків. Громада ж в свою чергу охоче підтримує ініціативи та ідеї молоді.

Практика Новоборівської селищної ради Житомирської області. Практика мала на меті створення доступних і якісних медичних послуг. Було закуплено нові амбулаторні автомобілі швидкої допомоги, а також автомобілі для сімейних лікарів. Впроваджено надання послуги “Соціального таксі” для людей з порушенням опорно-рухової системи.

Ці практики є прикладами різних можливостей розвитку громади в сумісництві з керуючими ланками села, можливості жителям поселень чи громад посприяти власному добробуту, а також допомогти поселенню розвиватись і розквітати.

Звісно, що врахування досвіду успішних громад допомагатиме кожній зацікавленій громаді висувати власні ініціативи, проте тут слід враховувати конкретні природні умови та ресурси - природний капітал, а також фінансовий, соціальний, інтелектуальний потенціал кожної окремої громади, бажання співпрацювати.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Теоретичні засади просторового планування сільських територій

Просторове планування сільських територій є ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку, гармонізації інтересів різних користувачів землі та збереженні природних ресурсів. Теоретичні засади просторового планування сільських територій базуються на таких основних принципах і концепціях:

Сталий розвиток

Цей принцип передбачає збалансований розвиток економічних, соціальних та екологічних аспектів. Важливо забезпечити, щоб використання природних ресурсів не шкодило навколишньому середовищу і могло тривати протягом довгого часу без втрати якості життя населення, зі збереженням природної та культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Інтеграційний підхід

Просторове планування повинно враховувати різні сектори діяльності: сільське господарство, інфраструктуру, житлову забудову, природоохоронні території, рекреаційні зони тощо. Взаємодія між цими секторами повинна бути оптимізованою для досягнення загальної мети розвитку території.

Мультифункціональність

Сільські території повинні виконувати різні функції: виробничу (сільське господарство), житлову, екологічну, рекреаційну та культурну. Планування повинно забезпечувати гармонійне поєднання цих функцій, враховуючи потреби всіх зацікавлених сторін.

Збереження природних ресурсів

Захист і раціональне використання природних ресурсів є однією з головних задач просторового планування. Це включає управління водними ресурсами, ґрунтами, лісами, гео- та біорізноманіттям.

Участь громадськості

Активне залучення місцевих жителів до процесу планування є важливим для врахування їхніх інтересів та підвищення рівня соціальної довіри до

планувальних рішень. Громадське обговорення і консультації сприяють більш прозорому і прийнятному для всіх учасників процесу.

Регіональна специфіка

Кожен регіон має свої унікальні особливості, які повинні бути враховані при плануванні. Це включає кліматичні умови, природні ресурси, культурну спадщину, соціально-економічні умови та інші чинники.

Економічна ефективність

Просторове планування повинно забезпечувати ефективне використання ресурсів, сприяти економічному розвитку територій, підвищувати їх інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність.

Системний підхід

Просторове планування потребує системного підходу, який включає аналіз взаємозв'язків між різними елементами території, прогнозування можливих наслідків планувальних рішень та комплексну оцінку їх ефективності.

Адаптивність і гнучкість

Система просторового планування повинна бути гнучкою і здатною до адаптації в умовах змінних соціально-економічних та природних умов. Це дозволяє швидко реагувати на нові виклики та можливості, забезпечуючи стійкий розвиток територій.

Інновації та технології

Використання новітніх технологій і методик, таких як геоінформаційні системи (ГІС), дистанційне зондування Землі, моделювання та аналіз великих масивів даних, значно покращує точність і ефективність процесу просторового планування.

Відмінності просторового розвитку сільських територій

Сільські території відрізняються від міських за низкою ознак:

1. У сільських районах щільність населення значно нижча, ніж у міських, що впливає на доступність послуг і інфраструктури.
2. Основне призначення землі – сільське господарство, що включає рільництво, тваринництво та лісове господарство.

3. Сільські території характеризуються природними ландшафтами, такими як ліси, поля, річки, озера та гори.

4. Інфраструктура (дороги, комунікації, соціальні послуги) часто менш розвинена і менш доступна.

Основні проблеми розвитку сільських територій

1. Демографічні виклики:

- Скорочення населення: Відтік молоді до міст через відсутність робочих місць і перспектив.

- Старіння населення: Зростання частки людей похилого віку, що потребує спеціальних соціальних та медичних послуг.

2. Економічні проблеми:

- Залежність від аграрного сектору: Обмеженість економічних можливостей поза сільським господарством.

- Низький рівень доходів: Зазвичай доходи у сільській місцевості нижчі, ніж у міських районах.

3. Інфраструктурні обмеження:

- Погані дороги та комунікації: Сільські дороги часто в поганому стані, а інтернет та мобільний зв'язок можуть бути недостатньо розвиненими.

- Недостатній доступ до послуг: Освітні, медичні, культурні та інші соціальні послуги часто менш доступні.

4. Екологічні проблеми:

- Забруднення довкілля: Використання агрохімікатів, неправильне управління відходами.

- Зміни клімату: Погіршення кліматичних умов впливає на сільське господарство.

Ресурси, необхідні для розвитку сільських територій

1. Фінансові ресурси:

- Інвестиції потрібні для розвитку інфраструктури, підтримки місцевих бізнесів, впровадження інновацій.

- Державна підтримка для малих і середніх підприємств, фермерських господарств.
2. Природні ресурси:
 - Розумне управління і збереження родючості ґрунтів.
 - Управління водопостачанням і збереження водних екосистем.
 3. Людські ресурси:
 - Підготовка кадрів, підвищення кваліфікації працівників.
 - Залучення і утримання молоді через створення робочих місць і можливостей для розвитку.
 4. Технологічні ресурси:
 - провадження новітніх агротехнологій, інформаційних технологій для управління та планування.
 - Поліпшення транспортної та комунікаційної інфраструктури.

Стратегії розвитку сільських територій

1. Диверсифікація економіки:
 - Розвиток несільськогосподарських видів діяльності: Туризм, ремесла, зелені технології.
 - Підтримка малого і середнього бізнесу: Створення умов для розвитку підприємництва.
2. Зміцнення інфраструктури:
 - Поліпшення транспортної мережі: Ремонт і будівництво доріг.
 - Поширення інтернету і мобільного зв'язку.
3. Підтримка екологічної стійкості:
 - Мінімізація використання хімікатів, органічне землеробство.
 - Управління водними ресурсами, охорона біорізноманіття.
4. Покращення якості життя:
 - Розвиток соціальних послуг освіта, охорона здоров'я, культура.
 - Залучення громадськості, активна участь місцевих жителів у плануванні і реалізації проектів.

2.2 Комплексний план просторового розвитку територіальної громади (структура, зміст, значення для розвитку громади)

З метою оптимального просторового розвитку територіальних громад в Україні було розроблено новий містобудівний документ місцевого рівня - Комплексний план просторового розвитку територіальної громади. Він є важливим інструментом для стратегічного планування та управління територією і охоплює різні аспекти її розвитку, враховуючи соціальні, економічні, екологічні та культурні чинники. Нижче представлено структуру, зміст та значення такого плану для громади.

Структура Комплексного Плану

1. Вступ

- Загальна інформація про громаду.
- Цілі та завдання плану.
- Правова основа та нормативно-правові акти.

2. Аналіз поточного стану

- Демографічний аналіз.
- Економічний стан.
- Соціальна інфраструктура.
- Інженерні та транспортні мережі.
- Екологічний стан та природні ресурси.
- Культурна спадщина.

3. Концепція розвитку

- Стратегічні цілі громади.
- Пріоритети просторового розвитку.
- Концептуальна модель розвитку території.

4. Функціональне зонування

- Розподіл територій за функціональними зонами (житлова, комерційна, промислова, рекреаційна, сільськогосподарська тощо).
- Інтеграція зон у загальну концепцію розвитку.

5. Розвиток інфраструктури

- Планування транспортної інфраструктури.
 - Розвиток інженерних мереж (водопостачання, водовідведення, електрика, газопостачання).
 - Плани розвитку соціальної інфраструктури (школи, лікарні, культурні установи).
6. **Екологічна частина**
- Заходи з охорони навколишнього середовища.
 - Планування зелених зон та рекреаційних територій.
 - Оцінка впливу на довкілля та заходи з його зменшення.
7. **Культурний та історичний розвиток**
- Збереження та розвиток об'єктів культурної спадщини.
 - Плани розвитку культурних заходів та інфраструктури.
8. **Фінансово-економічне обґрунтування**
- Фінансова оцінка реалізації плану.
 - Джерела фінансування (державні та місцеві бюджети, інвестиції).
 - Економічна ефективність проектів.
9. **Управління та моніторинг**
- Організаційна структура реалізації плану.
 - Механізми моніторингу та оцінки виконання плану.
 - Внесення змін та коригування плану на основі результатів моніторингу.

Зміст Комплексного Плану

Комплексний план містить такі основні елементи:

- **Детальний аналіз поточного стану території**, включаючи демографічні, економічні, соціальні та екологічні аспекти.
- **Стратегічні напрямки розвитку**, що відповідають довгостроковим цілям громади.
- **Функціональне зонування території**, що визначає призначення різних ділянок території.

- **Плани розвитку інфраструктури**, спрямовані на покращення умов життя мешканців.
- **Екологічні заходи**, що забезпечують сталий розвиток громади.
- **Інвестиційні проекти та програми**, які сприяють економічному зростанню.
- **Механізми управління та моніторингу**, що забезпечують ефективну реалізацію плану.

Значення Комплексного Плану для Розвитку Громади

- **Стратегічне планування:** Допомагає визначити пріоритетні напрями розвитку, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси.
- **Залучення інвестицій:** Чіткий план розвитку створює сприятливі умови для залучення інвесторів.
- **Покращення якості життя:** Розвиток інфраструктури та соціальних об'єктів підвищує комфорт проживання мешканців.
- **Сталий розвиток:** Екологічні заходи забезпечують збереження природних ресурсів та мінімізацію негативного впливу на довкілля.
- **Соціальна згуртованість:** Планування враховує потреби всіх верств населення, що сприяє соціальній гармонії.
- **Культурний розвиток:** Збереження та розвиток культурної спадщини сприяє формуванню ідентичності громади.

Комплексний план просторового розвитку територіальної громади є важливим інструментом, що забезпечує гармонійний та сталий розвиток території, підвищуючи якість життя мешканців та створюючи передумови для економічного зростання [19].

2.3 Планувальні рішення, передбачені комплексним планом для окремих сільських громад

Комплексний план просторового розвитку окремих сільських громад включає низку планувальних рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку цих територій. Вони враховують особливості сільської місцевості, природно-ресурсний потенціал та потреби мешканців.

Планувальні Рішення для Сільських Громад

1. Функціональне зонування

Функціональне зонування території - це процес виокремлення території на зони з різними призначеннями для ефективного використання ресурсів та створення комфортних умов для проживання, відпочинку та роботи.

Зони поділяють на функціональні типи: житлові зони або багатоквартирні та приватні сектори, громадські зони до котрих входять освітні, медичні заклади, культурні та рекреаційні об'єкти, комерційні зони з торговими центрами, магазинами та офісними приміщеннями, зони спеціального призначення якими є транспортні та комунальні мережі, промислові зони, та сільськогосподарські зони.

У різних громад співвідношення функціональних зон є різним. Наприклад, серед інших громад, в селі Пилипець Закарпатської області планування включає виділення значних територій для екотуризму та рекреації. Відведені зони для приватних садиб, фермерських господарств та гостьових будинків, зосереджені навколо природних об'єктів, таких як водоспади та гірські ландшафти.

2. Розвиток інфраструктури

Розвиток інфраструктури відіграє значущу роль в розвитку сільських територіальних громад. Її покращення впливає на окремі, або на всі галузі розвитку громади, в залежності від типу інфраструктури. Наприклад розвинена транспортна інфраструктура покращує, та полегшує переміщення в межах територіальної громади, а також зменшує витрати на обслуговування транспорту через зменшений ризик поломки при переміщенні занедбаними дорогами.

Зелена енергетична інфраструктура дозволяє отримувати селу більший прибуток від невикористовуваних земель, або отримати незалежність від енергопостачання, а мати власне автономне джерело на період блекаутів. Такий

приклад є в селі Потіївка, невикористовувану територію здали в оренду на кілька десятків років і орендарі побудували там сонячні станції, але на жаль під час блекаутів вона не забезпечує громаду енергією.

Ще однією з важливих типів інфраструктур є комунікаційна інфраструктура. Її потрібно розвивати задля досягнення однієї з цілей сталого розвитку. До прикладу також можна привести Потіївську територіальну громаду, а саме центральне село Потіївку. В Потіївці, як і в сусідніх селах, дуже довго був відсутній нормальний зв'язок багатьох операторів мобільного зв'язку, а провідний інтернет взагалі був відсутній. Тільки в 2017 році з'явився 3G інтернет, а згодом 4G і провідний інтернет.

З прикладів інших громад в селі Лазещина Закарпатської області реалізовано проект покращення транспортної доступності. Збудовано нові дороги, що сполучають село з основними туристичними напрямками, включаючи Буковель. Встановлено автобусні зупинки та облаштовано місця для стоянки туристичних автобусів.

3. Соціальна інфраструктура

До соціальної інфраструктури відноситься заклади що покращують якість життя, забезпечують соціальну інтеграцію, розвиток людського капіталу та підтримують громадськість та безпеку. Розвиток такої інфраструктури є важливим для дотримання цілей сталого розвитку.

В Потіївській територіальній громаді присутні майже всі потрібні об'єкти соціальної інфраструктури. Є школа, школа інтернат для дітей з інвалідністю, поліклініка, лікарня, пожежна частина, аптека, бібліотека, будинок культури, невеликий парк, системи з водопостачання. Але при цьому не вистачає таких структур як, коледжів та університетів, музеїв та кінотеатрів, послуг з утилізації побутових відходів.

Серед прикладів інших громад в селі Старий Косів Івано-Франківської області збудовано сучасний культурний центр, який виконує функції бібліотеки, місцевого клубу та місця для проведення громадських заходів. Центр також використовується для проведення майстер-класів з народних ремесел.

4. Екологічні заходи

Екологічні заходи є важливою складовою сталого розвитку громад, спрямованих на збереження природних ресурсів та покращення екологічного стану.

До цих заходів можна віднести заходи зі зменшення забруднення, відновлення природних ресурсів, використання зеленої інфраструктури, зменшення використання природних ресурсів - як відновлюваних так і невідновлюваних, охорони біорізноманіття, підвищення екологічної обізнаності, контролювання та регулювання забруднень спричинених виробництвами.

Наприклад, в селі Бобриця Київської області, створено екопарк та впроваджено систему сортування відходів. Місцеві жителі активно залучені до програм з озеленення та збереження лісових масивів.

5. Економічний розвиток

Одна з невід'ємних частин планувальних рішень комплексного плану це економічний розвиток. Економічний розвиток впливає на всі галузі розвитку селища. Таких як: покращення рівня життя громади, проведення екологічних заходів, покращення соціальної інфраструктури, та і взагалі всієї інфраструктури.

В сільських громадах, як і в будь-яких інших, повинні використовуватись сильні сторони громади та галузі. В Потіївській громаді, як і в багатьох інших сільських громадах це земельні ресурси, лісові ресурси, а також як в більшості громад саме Житомирської області деякі корисні копалини, включаючи різновиди глини та граніту. Наприклад, як згадано в пункті 1.3, практика “Ягідний рай” Дунаєвецької міської ради Хмельницької області є чудовим прикладом використання земельного ресурсу громади в співпраці керівництва і жителів громади, задля розвитку своєї власної індустрії. В Потіївській територіальній громаді можна було б організувати подібну практику, або ж навіть іншу з виготовлення виробів з дерева.

Серед інших прикладів в селі Немовичі, Рівненська область, створено кооператив для виробництва та збуту органічної продукції. Кооператив об'єднує місцевих фермерів, що дозволяє їм спільно виходити на ринки збуту та залучати інвестиції.

6. Збереження культурної спадщини

Збереження культурної спадщини є важливими заходами будь-якої громади. Ряд заходів призначені для збереження культурної спадщини громади, а саме реставрація та збереження історичних об'єктів, створення музеїв та виставкових центрів, збереження звичаїв населення, підтримка місцевих митців та ремісників.

Щодо культурної спадщини, в Потіївській громаді є церкви, які доглядають та реставрують. В селі Будилівка Потіївської громади розташований маєток Биковських - маєток колишнього польського пана, в якому пізніше була школа, а наприкінці 80-х років тут жили люди, але сьогодні його не доглядають і не відновлюють.

Цікавою є практика збереження культурної спадщини в селі Опішня, Полтавська область, де проведено реставрацію музею гончарства та організовано щорічний фестиваль кераміки. Це сприяє збереженню місцевих традицій та залученню туристів.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ С. ПОТІЇВКИ - ЦЕНТРУ ПОТІЇВСЬКОЇ ТГ)

3.1 Загальна характеристика та аналіз Потіївської територіальної громади

Потіївська сільська територіальна громада *рис.3.1* знаходиться на сході Житомирської області і включає в себе такі села як: Потіївка, Моделів, Облітки, Заньки, Нова Буда, Гута-Потіївка, Будилівка, Дітинець, Вихля, Дубовик, Гришківка, Заміри, Теклянівка, Новосілка, Стара Гребля, Стара Буда, Прибуток, Нова Мар'янівка, Дорогунь, Клен, Мирне, Вівче, Морогівка, Буглаки.

Село Потіївка є адміністративним центром ТГ, що знаходиться за адресою: 12225, Житомирська обл., Житомирський р-н, с. Потіївка, вул. Центральна, 31.

Головою адміністративного центру громади є Плечко Марина Борисівна.

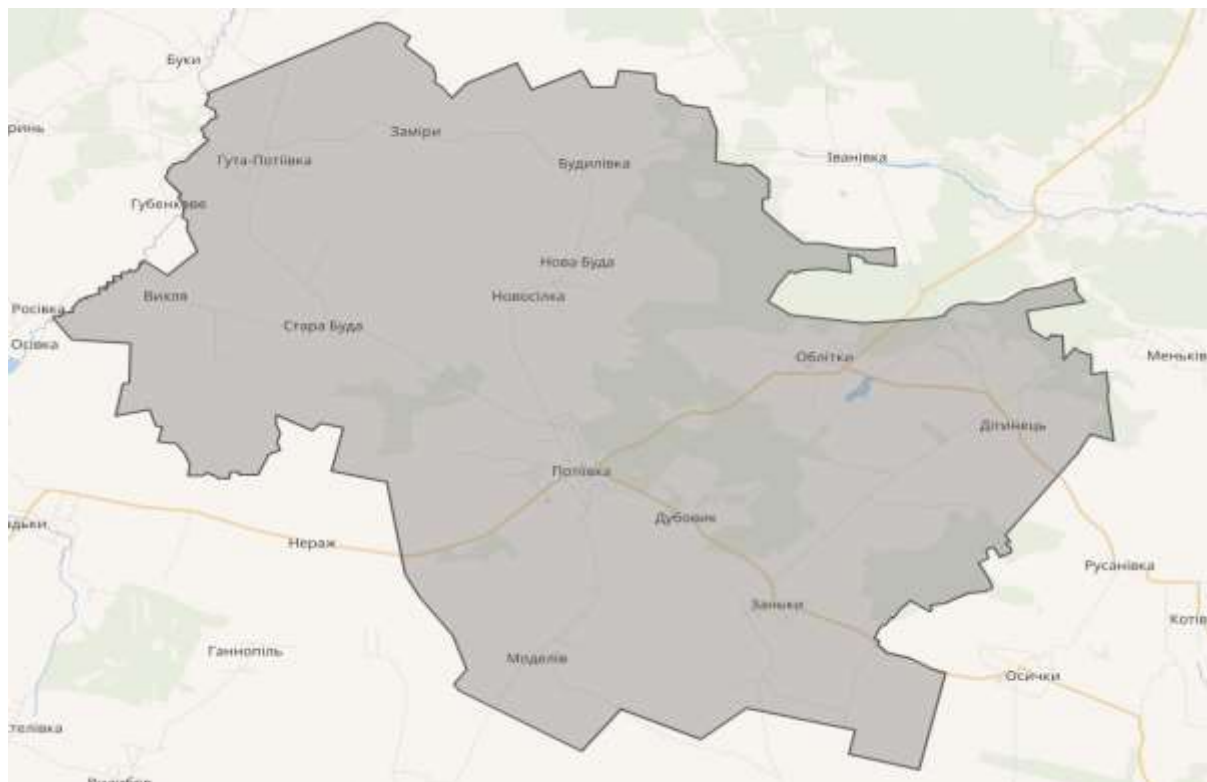

Рис.3.1 Потіївська територіальна громада [5]

Утворена ТГ 6 серпня 2015 року, в рамках адміністративно-територіальної реформи, шляхом добровільного об'єднання Гута-Потіївської, Заньківської,

Новобудської, Облітківської та Потіївської сільських рад Радомишльського району. 14 серпня 2015 року утворення громади затверджене рішенням Житомирської обласної ради.

Склад громади затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 711-р від 12 червня 2020 року «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Житомирської області».

Відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року «Про утворення та ліквідацію районів», громада увійшла до складу новоствореного Житомирського району Житомирської області.

У 2018 році площа громади становила 258,49 км², кількість населення — 3586 мешканців.

Станом на 2020 рік, площа території — 258,8 км², кількість населення — 3420 осіб.

На сьогоднішній день кількість населення точно не встановлена, але по приблизним оцінкам в перші місяці війни складала на декілька тисяч більше від довоєнного числа, через надання тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб.

3.2 Природно-географічна характеристика Потіївської ТГ

Природні умови та ресурси

Територія Потіївської сільської громади знаходиться в межах Житомирського Полісся *рис.3.2* і відрізняється сприятливими природними умовами та багатими природними ресурсами. Рельєф території рівнинний, сильно розчленований, з добре розгалуженою річковою мережею. На території громади протікає 7 річок, є достатньо водойм.

Ґрунти в громаді переважно дерново-підзолисті і болотні. Ці ґрунти мають середню родючість але піддаються процесу опідзолення що знижує їх агрономічну цінність.

Лісові ресурси займають значну частину громади. Основними видами дерев є дуб, сосна, ялина, береза. Наявність таких лісів означає наявності грибів, ягід.

Територіальна громада характеризується високим рівнем біорізноманіття. В межах селищ громади можна зустріти велику кількість видів птахів та ссавців, багату флору включаючи рідкісні і охоронні рослини.

Потіївська громада має багатий природний потенціал, що створює передумови для розвитку різних напрямів господарської діяльності, зокрема лісового господарства, сільського господарства, рибальства та туризму.

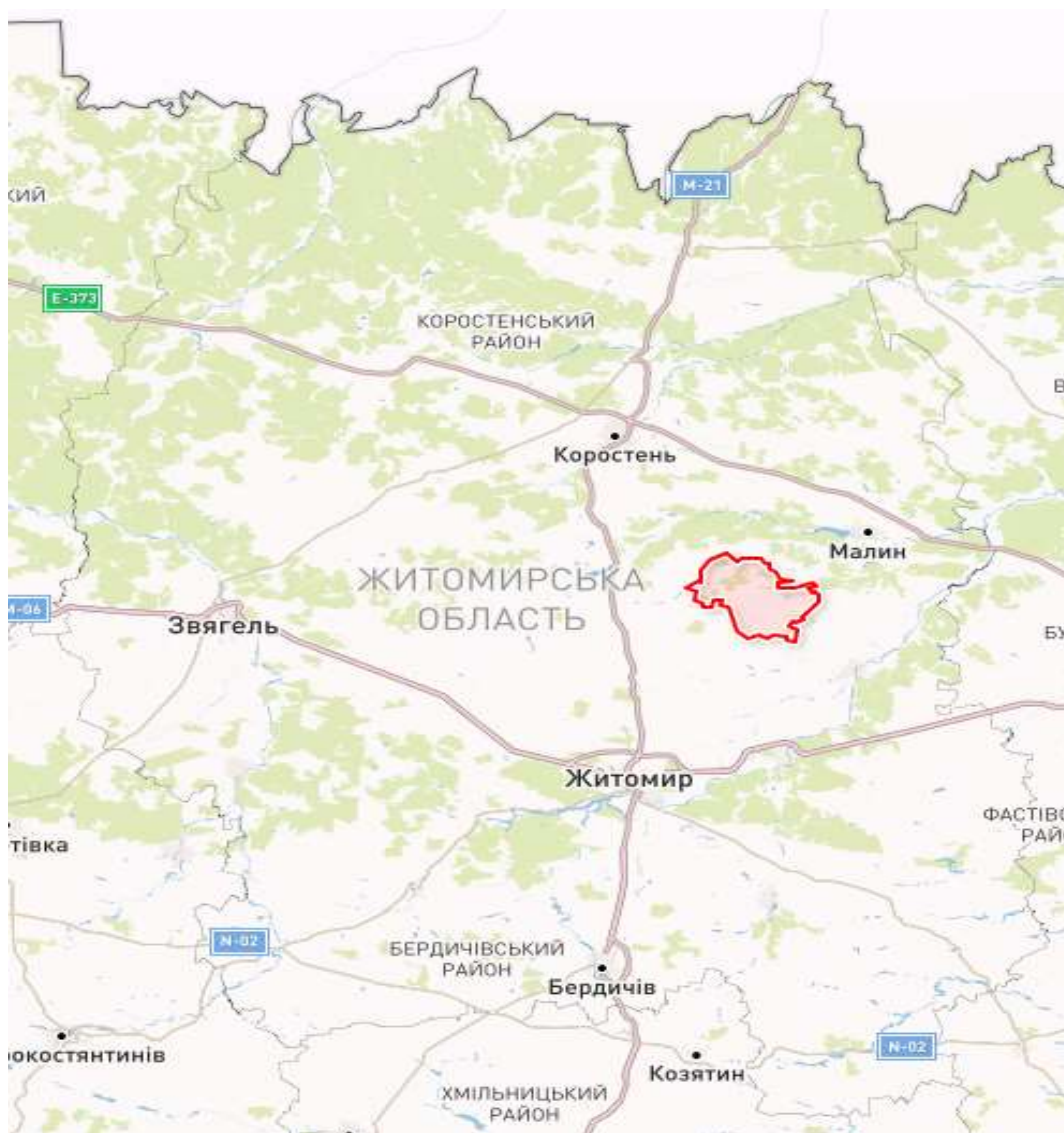

Рис.3.2 Потіївська Територіальна громада в межах житомирської області [7].

Економічний розвиток

Громада має великий потенціал розвитку в багатьох галузях через різноманітні особливості, наприклад: велика кількість лісів та полів, гранітні поклади і не тільки, вільні землі для забудови. Деякі з цих особливостей

використовуються, але не розвиваються, а деякі використовувались, але було припинене використання з тих чи інших причин.

Лісове та аграрне господарство активно використовують через наявні на території ресурси, поля здають в оренду, а ліси використовують місцеві лісництва, зокрема для лісозаготівлі, деревообробної промисловості, виробництва будівельних матеріалів та матеріалів широкого вжитку.

Також на території громади раніше активно видобували корисні копалини, такі як: глина, граніт. Проте, через недотримання виробничих норм при видобуванні граніту, порода отримала мікротріщини на глибину до десятків метрів, що зробило її подальший видобуток неможливим. Тепер є декілька варіантів для відновлення видобутку: або заглиблювати кар'єри, для чого їх спершу потрібно осушити, або починати видобуток на нових місцях. Обидва варіанти є проблемними, наприклад при осушенні та заглибленні кар'єрів існує реальна загроза зниження рівня підземних вод, а при видобутку на нових місцях відбувається розширення промислових зон, з чого в свою чергу витікає ряд проблем, наприклад загроза забруднення житлової та ландшафтно-рекреаційної зон.

В селі Потіївка також є закинутий цегельний завод - тут раніше добували глину.

Нині в селі розвивається виробництво енергії з альтернативних джерел, завдяки наявності вільних територій було встановлено сонячні панелі. Була використана територія поблизу колишньої ферми тварин, що є чудовим прикладом використання вільних територій. Нині покинута ферма вже відновлена і наразі там діє свиноферма на котрій дотримуються строгі санепідемічні норми .

3.3 SWOT-аналіз Потіївської ТГ

При дослідженні переваг та недоліків селища та всієї територіальної громади було використано метод SWOT-аналізу, який оформлено у вигляді таблиці. Аналіз був проведений на основі власних досліджень природних умов та ресурсів громади, сучасного стану розвитку, зокрема селища Потіївка *табл.3.1*.

Таблиця 3.1 Сильні та слабкі сторони Потіївської ТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Потужне сільське та лісове господарство. 2. Великий потенціал розвитку села, шляхом збільшення приросту населення (зокрема, через приріст внутрішньо переміщених осіб) і відповідне зростання через це активності громади та збільшення попиту на розвиток сфери послуг). 3. Наявність інфраструктури зеленої енергетики. 4. Наявність великої кількості зелених зон. 5. Наявність корисних копалин (граніт, ільменіт, глина). 6. Наявність усіх методів зв'язку (мобільний інтернет 4G, провідний інтернет). 7. Село Потіївка є газифікованим. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мало робочих місць. 2. Мала кількість бажаючих працювати. 3. Порушення природного режиму водних об'єктів. 4. Відсутність мережі збуту побутових відходів. 5. Засмічення довкілля через відсутність мережі збуту відходів. 6. Постійне використання земельних ресурсів під насадження, необдуманий обробіток землі. 7. Погана мережа сполучень між деякими селами громади. 8. Відсутність міського транспорту для транзиту з селами громади. 9. Не всі села є газифікованими. 10. Незаконне вирубування лісів як лісопилками так і місцевими жителями. 11. Велика кількість людей хворих алкогольною залежністю. 12. Більшість селищ мають малу кількість продуктових магазинів 13. Мала кількість облаштованих зон рекреацій та відпочинку 14. Відсутність стратегії розвитку та плану громади

3.3.1 Сильні сторони Потіївської ТГ

Серед сильних сторін було виділене потужне сільське та лісове господарство, великий потенціал розвитку через приріст населення, а саме переселенців, наявність об'єктів зеленої енергетики, а саме сонячних панелей,

велика кількість зелених зон, корисні копалини такі як граніт, глина, а можливо і ільменіт, наявність усіх необхідних методів комунікації, та наявність газової мережі в деяких селах громади.

Потужні господарства дають змогу розвиватись промисловості через легку доступність багатьох необхідних матеріалів.

Приріст населення, зумовлений війною, також в деяких аспектах позитивно впливає на розвиток громади через зростання кількості працездатних осіб, а також зростання попиту що позитивно відобразатиметься на розвитку підприємств.

Зелена енергетика позитивно впливає не тільки на громаду, а й на країну загалом, так як це є прикладом для інших населених пунктів. Тільки ці сонячні станції не є власністю громади або країни, так як вони є власністю компанії котра орендує землю в громади, але це є також прибутком для громади. Також можливо уникнути відключень світла, якщо домовитись з орендарем про надання енергії під час блекаутів.

Наявність корисних копалин таких як граніт та глина, а в перспективі й ільменіт, також можуть вплинути на розвиток громади, проте початок їх видобутку як розвиватиме громаду, так і деяких аспектах негативно впливатиме на неї.

Газифікація деяких селищ та наявність методів зв'язку, таких як провідний інтернет, мобільний інтернет та мережа приваблюють людей для переїзду саме в цю територіальну громаду.

3.3.2 Слабкі сторони Потіївської ТГ

Серед слабких сторін було виділено чимало економічних, екологічних та соціальних проблем, зокрема: мала кількість робочих місць та мало бажаючих працювати, порушення природного режиму водних об'єктів через систему меліорації, а саме занедбання меліоративних каналів і водойм, наявність кар'єрів, зміни клімату тощо. Клімат стає більш спекотним і канали почали повністю пересихати разом з водоймами, деякі частково. Після таких змін не всі водойми змогли повернутись до колишнього режиму. В порівнянні з картами 1970-их років вони зовсім в поганому стані.

Великою проблемою є відсутність сортування та мережі збуту побутових відходів, що призводить до засмічення довкілля, що є однією з найкритичніших проблем, через відсутність сортування та вивозу сміття жителі вивозять тверді побутові відходи в ліси, або на поля, що неймовірно погано впливає на екологічний стан місцевості.

В сільському господарстві - постійне використання земельних ресурсів під насадження, необдуманий обробіток землі що загрожує деградацією земель. Часто орендарі полів громади ненормовано використовують добрива, що негативно впливає на ґрунтовий покрив, забруднює поверхневі та підземні води. Також орендарі виснажують ґрунти, не дотримуючись порядку сівозмін. А власники приватних ділянок зазвичай взагалі не ознайомлені з правилами, котрих слід дотримуватись при використанні земель сільськогосподарського призначення.

Транспортні проблеми - погана мережа сполучень між деякими селами громади. Відсутність міського транспорту для транзиту з селами громади. Майже повна відсутність транзитного транспорту між селами громади та погана сполучна мережа між селами. Є всього одне маршрутне таксі котре прямує через деякі села громади.

Недостатньо розвиненою є інженерна інфраструктура. Деякі села не є газифікованими, що ускладнює умови проживання в них і робить менш привабливими для життя, як місцевим так і переміщеним мешканцям.

Незаконне вирубування лісів як лісопилками так і місцевими жителями - одна з найбільших проблем громади, тому що одна справа забирати вже мертві повалені дерева, а інша - різати ще живі. Спонукає людей на таке легкий заробіток, адже вони в більшості випадків продають зрізані дерева. Також ця проблема утворена внаслідок алкогольної залежності, адже це легкий заробіток. Тобто це одночасно ще й соціальна проблема.

Серед соціальних проблем- велика кількість людей хворих алкогольною залежністю. Незважаючи на приріст населення, робочих місць мало, але і населення не має бажання працювати, більшою частиною, корінне населення, через алкогольну залежність.

Недостатній розвиток соціальної сфери та сфери послуг. Мала кількість магазинів це досить сильна проблема що впливає на рівень життя в деяких поселеннях. Деякі поселення мають один магазин який працює пару годин на тиждень, або ж приїздить магазин на колесах раз на тиждень, а іноді і зовсім того немає. Через такі обставини жителі повинні їздити в центр громади, тому що там наявні різноманітні магазини з необхідними для життя товарами. Але в селах де відсутні магазини, це проблемно для людей похилого віку, адже дістатись центру громади вони не в силах.

Недостатньо розвинута ландшафтно-рекреаційна зона сіл, мала кількість облаштованих зон рекреації та відпочинку. В селі спостерігається проблема з рекреаційними зонами, а точніше саме з зонами, облаштованими для відпочинку, бо як такі рекреаційні зони є (ліси та ставки). Проблема є в організації та облаштуванні територій для рекреації.

Також невелика проблематика з дитячими майданчиками, але вона пов'язана з тим що вони майже всі знаходяться в центрі села, тобто дітям з іншого кінця села буде проблематично туди дістатись. Щодо зон відпочинку в селищі Потіївка то їх є мала кількість, є декілька бесідок в лісі на краю села, і невелика територія біля сільського ставка, на якій є клумби та декілька лавочок. Така ситуація потребує стратегії просторового розвитку територіальної громади та визначення конкретних заходів її реалізації.

3.3.3. Можливості просторового розвитку та вирішення проблем

В процесі SWOT аналізу *табл.3.2* були розглянуті можливості, вирішення проблем, та загрози, які можуть очікувати громаду.

Таблиця 3.2 Можливості розвитку, вирішення проблем та загрози
Потіївської ТГ

Можливості	Загрози
------------	---------

<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення міського транспорту між селами. 2. Створення нових підприємств з використанням уже наявної сировини. 3. Розчистка водних об'єктів для налагодження їх функціонування для подальшого використання у зрошуванні, рибальстві тощо. 4. Відбудова покинутих чи недобудованих приміщень задля того щоб здавати приміщення в оренду, або продати їх магазинам. 5. Газифікація усіх сіл громади. 6. Видобуток корисних копалин. 7. Створення зон рекреацій та відпочинку 8. Покращений контроль незаконного вирубування лісів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Деградація ґрунтів через надмірне використання і непродуманий обробіток. 2. Забруднення довкілля через відсутність системи сортування і збуту побутових відходів. 3. Спустошення сіл через переселення молодих поколінь. 4. Знищення сіл внаслідок видобутку корисних копалин. 5. Повна деградація водних об'єктів без належних мір. 6. Вимирання поселень 7. Неконтрольована вирубка лісів
--	--

Можливості викладені теоретично, з досвіду просторового розвитку інших ТГ і підкріплені власними міркуваннями над способами їх реалізації.

Для транспортного сполучення між селами можна використати наявний в громаді шкільний автобус, котрим і так користуються іноді жителі задля того щоб доїхати до центру громади. Але такий спосіб досить не зручний, адже автобус ходить лише по будніх і вранці та ввечері і не в усі селища громади. На рішення цього можна обрати шлях найму перевізника, або ж щоб той же шкільний автобус в час в котрий не розвозить школярів міг їхати відповідним маршрутом. Також є маршрутне таксі котре їздить з Радомишля, але кінцева зупинка в нього в Потіївці, також можна було б продовжити маршрут до інших сіл.

Створення підприємств є важливим, через те що буде більше робочих місць, а також сировина відразу буде використовуватись в межах громади, а не

продаватись далі. Зараз є досить рішень цьому, надання допомоги підприємствам, допомога в отриманні пільг або грантів для розвитку.

Також необхідно розчистити водні об'єкти, адже деякі з них вже знищені плином часу, а таке може відбутись і з іншими, якщо не застосувати належних мір. Так як громада має потужну аграрне та лісове господарство то є достатня кількість техніки, не тільки в підприємствах, а у жителів також, за допомогою якої це все можна зробити. Така можливість має бути в інтересах як громадян так і підприємств що орендують поля, бо водойми можуть бути використані для зрошення і для зариблення. Є допомога від USAID для зариблення водойм та їх очищення.

З приводу відновлення будівель то їх можна відновити і використати для потреб села, у випадку з селом Потіївка адже були наявні дані щодо цього населеного пункту *рис.3.3*.

Рис.3.3 Занедбані будівлі в селі Потіївка [3]

Наприклад, в центрі села біля Потіївської сільської ради присутня недобудована двоповерхова будівля. Її можна було б відновити та добудувати, зробити в ній декілька приміщень і здавати їх в оренду для підприємців (під магазини, офісні приміщення, виробничі приміщення і т.п.). Такий варіант використання приміщень звісно буде на початку затратним, але якщо буде попит на оренду приміщень то ця справа швидко відіб'є своє.

Також присутні закинуті будівлі старого колгоспу, біля колгоспного ставку, недобудована будівля колгоспної їдальні. Можна прийти до різноманітних рішень відновлення та використання цієї будівлі. Наприклад, північніше від цієї будівлі також була закинута будівля, але з часом її відновили і зробили гуртожитком для працівників ферми.

Щодо старої заправки то можливо було б добре відновити її, але цим більше б занялись компанії, котрі на цьому спеціалізуються.

Закинута будівля на півночі села також є двоповерховою, але яке цільове призначення вона мала невідомо, її можна було б використати за тим же призначенням, як було запропоновано використати будівлю в центрі.

Якщо розглядати закинутий завод на півдні, то краще всього здати територію в оренду. Добре якби орендарі відновили завод і налагодили знову виробництво, оскільки ці краї багаті на глину і проблем з налагодженням купівлі сировини не було б. Необхідність пошуку інвесторів очевидна, позаяк за бюджетні кошти села відновлення заводу та налагодження виробництва є неможливим. Усі ці планувальні рішення з часом сприятимуть поповненню бюджету громади та нададуть нові робочі місця жителям.

Газифікація усіх селищ громади відповідає не тільки місцевим планам розвитку, але й державним програмам заходів в цілях сталого розвитку.

Видобуток копалин, як зазначено вище, має свої переваги та ризики.

Можливості щодо зон рекреації та відпочинку були розглянуті на прикладі села Потіївка, але за таким принципом можуть бути прийняті і для інших селищ громади. Серед можливостей вирішення є така: в селі маємо декілька ставків *рис.3.4*, які розташовані в різних частинах села. Вони є чудовими місцями для облаштування зон відпочинку. Звісно, для цього спочатку потрібно привести ставки до ладу. Наприклад як колгоспний, який вже майже висох, але весною 2023 року через велику кількість опадів всі ставки трохи набрались водою.

Під облаштуванням ставків мається на увазі прокладання пішохідних доріжок, встановлення біля ставків бесідок, лавочок, та обов'язково, смітників, облаштування дитячих майданчиків, щоб можна було проводити сімейний відпочинок.

На фрагменті супутникового зображення *рис.3.4* бачимо, що території біля кожного ставка є вільними і придатними для облаштування відпочинкових зон.

Рис.3.4 Село Потіївка на супутниковому зображенні [3]

3.3.4 Загрози просторового розвитку територіальної громади

Серед загроз, які можуть очікувати громаду в майбутньому, ми виділили наступні.

Деградація ґрунтів через надмірне використання і непродуманий обробіток. На жаль бажання орендарів отримати більший прибуток та необізнаність громадян негативно впливатимуть на ґрунти, а з часом це призведе до значного зниження урожайності.

Забруднення довкілля - через відсутність системи сортування та збуту побутових відходів. Одна з найпоширеніших проблем сьогодення в нашій країні.

Байдужість громадян та багатьох підприємств з часом можуть призвести до глобальної катастрофи, не тільки в межах громади, а й усієї країни.

Спустошення сіл через переселення молодих поколінь до міст. Це також поширена проблема багатьох селищ не тільки в межах Потіївської громади. Через відсутність перспектив розвитку в громаді, молоді покоління обирають шлях переїзду в великі міста. Загалом це відбувається, коли після випуску зі школи діти вирішують вступати в заклади вищої освіти в інших містах, а потім з часом освоюються і залишаються там жити на постійній основі через відсутність перспектив у рідній громаді.

Знищення природних ландшафтів сіл внаслідок видобутку корисних копалин. Такий сценарій можливий тільки, якщо буде прийнято рішення відновити видобуток корисних копалин, адже цей процес потребує зазвичай великих площ, а поруч з колишніми кар'єрами деінде вже забудовані села. Тобто розвиток цієї галузі буде потребувати відселення найближчих поселень.

Повна деградація водних об'єктів без впровадження належних мір. Як вже було описано, якщо не приймати мір, то водойми можуть повністю зникнути. Таке спостерігається в межах селища Потіївка, та деяких сусідніх селищах.

Вимирання поселень може бути наслідком переселення молодих поколінь. На просторах громади вже можна спостерігати покинуті будівлі, або навіть поселення. Також іноді трапляються поселення з декількох будівель в котрих проживають люди похилого віку.

Для попередження наведених ризиків невідкладним є питання розроблення Стратегії та Комплексного плану просторового розвитку територіальної громади, як це визначено законодавством [19].

РОЗДІЛ 4. СТРАТЕГІЯ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СЕЛА ПОТІЇВКИ ЯК ЦЕНТРУ ПОТІЇВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Використовуючи методику просторового планування в Україні та керуючись досвідом зарубіжних країн, наші пропозиції для робочої групи, яка працюватиме над Стратегією просторового розвитку Потіївської сільської ТГ розроблено на прикладі Цілей сталого розвитку, які детально викладено нижче.

На основі проведеного SWOT-аналізу, вивчення нормативних матеріалів з просторового планування, а також аналізу досвіду просторового розвитку різних сільських територіальних громад України в умовах децентралізації, можна приступати до розроблення концепції інтегрованого розвитку Потіївської громади, а також пропозицій щодо Стратегії розвитку.

Стратегія розвитку розробляється на основі регіональних програм соціально-економічного розвитку, тому слід детально ознайомитись з такими програмами, а насамперед, Стратегією розвитку Житомирської області [26].

Схеми планування окремих частин території України включають принципові рішення з функціонального зонування території, за видами переважного використання, планувальної організації території, розміщення соціальних та промислових об'єктів, захисту населених пунктів від небезпечних процесів та охорону навколишнього середовища. На регіональному рівні складені схеми планування території АР Крим та областей, схеми планування окремих районів. Схеми планування районів здійснює передусім центральне або регіональні відділення «Діпроміста». Такі схеми поки-що в Україні має незначна кількість районів. На місцевому рівні складаються Генеральні плани населених пунктів, Плани зонування території та Детальні плани районів.

Для територіальних громад розробляється Комплексний план просторового розвитку, який включає одночасно основну містобудівну документацію та документи землеустрою громади [9].

На основі здобутих знань у галузі територіального планування, нами було прийняте рішення створити нариси Стратегії просторового розвитку Потіївської

територіальної громади. Всі пропозиції для робочої групи обґрунтовані на підставі глобальних цілей сталого розвитку *рис 4.1*.

Рис.4.1 Глобальні цілі сталого розвитку [6]

У 2015 році, Організацією Об'єднаних Націй, були ухвалені Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі. Вони були створені, як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній тематичній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку громад мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна складові. З використанням цих Цілей, ми змогли побудувати план стратегії просторового розвитку ТГ, який, з прикладами, обґрунтуємо нижче:

1. Перша Ціль має назву «Подолання бідності у всіх формах і всюди». Її суть полягає в подоланні такої світової проблеми, як бідність в усіх її формах. До прикладу, у країнах Південної Азії та Африки на південь від Сахари, на частку яких припадає 80 % тих, хто живе в умовах крайньої бідності. Нові загрози, викликані змінами клімату, конфліктами та відсутністю продовольчої безпеки, означають, що необхідно зробити ще більше для того, щоб вивести

людей із бідності. ЦСР є амбітним зобов'язанням — завершити те, що почало людство, і покласти край бідності у всіх її формах і вимірах до 2030 р. Це передбачає увагу до найбільш вразливих прошарків населення, розширення доступу до базових ресурсів і послуг, а також підтримку громадам, які постраждали в результаті конфліктів і катастроф, викликаних кліматичними змінами.

На прикладі Потіївської ТГ дану ціль можна виконати за допомогою розвитку сільського господарства, а також створення нових підприємств. Виробництва будуть використовувати наявні ресурси для менших витрат на постачання сировини, як наприклад пекарня в селі Потіївка. Ці дії призведуть до утворення нових робочих місць яких і так обмаль.

2. Друга ціль «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства». Її ціль суть полягає в тому, аби до 2030 року припинити усі форми голоду, насамперед у дітей. За останні пару десятиліть кількість людей, котрі потерпають від голоду, зменшилась вдвічі, але при цьому в багатьох країнах недоїдання є великою перешкодою на шляху розвитку.

Потіївська ТГ володіє всіма ресурсами та можливостями для подолання голоду не тільки в своїй громаді, а й в допомозі іншим громадам з цією проблемою. Потужне сільське господарство дає можливість забезпечення промисловостей по всій області, а розвиток власних виробництв допоможе краще виконувати другу ціль і не тільки. Але потрібно аби громада покращила моніторинг та догляд за ґрунтами.

3. Третя ціль «Забезпечення здорового способу життя та добробуту людей будь-якого віку». Суть цілі полягає у боротьбі проти ВІЛ/СНІДу, малярії, інших захворювань, а також знижень дитячої смертності і зміцнені здоров'я матерів. З 1990 року спостерігається понад 50-відсоткове зниження попереджуваних випадків смерті дітей у всьому світі. Показник материнської смертності у всьому світі також знизився на 45 %. З 2000 по 2013 р. кількість нових інфікувань ВІЛ/СНІД знизилася на 30 %. Понад 6,2 мільйона життів було врятовано від малярії. Незважаючи на такий неймовірний прогрес, щороку понад

6 мільйонів дітей помирають до свого п'ятого дня народження. Від попереджуваних хвороб, таких як кір і туберкульоз, щодня помирають 16 000 дітей. Сотні жінок щодня помирають під час вагітності або від ускладнень під час пологів. У багатьох сільських районах лише 56 % пологів приймають кваліфіковані фахівці. Основною причиною смерті серед підлітків у країнах Африки на південь від Сахари, у регіоні, спустошеному епідемією ВІЛ, є СНІД.

Потіївська громада має недостатньо розвинену інфраструктуру та мало практик для задовільного виконання цієї цілі. Створення якісних медичних послуг, як зробила Михайлівська громада в вище описаних практиках, виділити гроші, або отримати їх за рахунок інвесторів для придбання обладнання, облаштування місцевої лікарні. Створення соціального таксі також є необхідною мірою задля того, щоб люди котрі не можуть самостійно пересуватись або мають з цим труднощі через хворобу або вік, могли безоплатно бути доставленими до міської лікарні.

4. Ціль четверта «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». З 2000 року в забезпеченні загальної початкової освіти відбувся величезний прогрес. Загальний показник охоплення шкільною освітою у регіонах, які розвиваються, у 2015 році досяг 91 %, а кількість дітей, які не відвідують школу, в усьому світі зменшилася майже вдвічі. Рівень грамотності також різко зріс, а крім того, школу відвідують набагато більше дівчаток, ніж будь-коли раніше. Всі ці успіхи є видатними. У деяких регіонах, які розвиваються, прогрес уповільнився через високий рівень бідності, збройні конфлікти та інші надзвичайні ситуації. Через постійні збройні конфлікти у Західній Азії і Північній Африці спостерігається зростання кількості дітей, які не відвідують школу. Це тривожна тенденція. Хоча в африканських країнах на південь від Сахари відбувся найбільший прогрес в охопленні початковою шкільною освітою серед усіх регіонів, які розвиваються — з 52 % у 1990 році до 78 % у 2012 році — значні розбіжності залишаються. У дітей із бідних домогосподарств учетверо менше шансів ходити до школи, ніж у дітей з найбагатших сімей. Значними також залишаються відмінності між сільськими та міськими районами.

З цією ціллю Потіївська ТГ має незадовільні успіхи, так як є всього 1 школа ліцей на всю громаду, та 1 школа інтернат, до котрих проблемно добиратись з інших кутків громади, але є шкільний автобус. Було б чудово створити коледж, або технічне училище задля задоволення попиту на такі заклади для молодих поколінь заради уникнення переселення в пошуках місця для здобутку освіти, або спеціальності.

5. Ціль п'ята «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток». Припинення всіх форм дискримінації щодо жінок і дівчаток є не лише базовим правом людини, воно також має вирішальне значення для прискорення сталого розвитку. Неодноразово було доведено, що розширення прав і можливостей жінок і дівчаток справляє суттєвий позитивний вплив у всіх сферах і сприяє економічному зростанню та розвитку.

Надання жінкам рівних прав на економічні ресурси, такі як земля і власність, є життєво важливими завданнями в контексті реалізації цієї цілі. Не менше значення має забезпечення загального доступу до охорони сексуального та репродуктивного здоров'я. На сьогоднішній день державні посади обіймають більше жінок, ніж будь-коли раніше, проте заохочення жінок-лідерів сприятиме зміцненню політики і законодавства для посилення гендерної рівності.

На рівні Потіївської громади можна організувати різноманітні заходи, для дорослих, підлітків і школярів з роз'ясненням що жінки так як і чоловіки можуть нарівні працювати на різних посадах. Бажано це прививати змалечку, додатково організувавши програми в школах та дитсадках.

6. Ціль шоста «Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами та санітарією». Дефіцит води впливає на понад 40 % людей у всьому світі. За прогнозами, підвищення глобальної температури, що відбувається в результаті кліматичних змін, спричинить збільшення цієї тривожної цифри. Хоча з 1990 року 2,1 мільярда осіб отримали доступ до вдосконалення засобів очищення води, виснаження запасів чистої питної води є однією з основних проблем, які впливають на кожен континент. У 2011 році 41 країна зіткнулася з дефіцитом води, 10 із яких фактично виснажили свої запаси поновлюваних ресурсів прісної води і тепер повинні покладатися на

альтернативні джерела. Посилення посух і опустелювання дедалі погіршує ці тенденції. За прогнозами, до 2050 року постійний дефіцит води впливатиме щонайменше на кожного четвертого. Забезпечення загального доступу до безпечної та недорогої питної води для всіх до 2030 року вимагає від нас інвестування у відповідну інфраструктуру, забезпечення санітарно-технічних споруд, а також стимулювання гігієни на всіх рівнях. Захист і відновлення водних екосистем, таких як ліси, гори, болота і річки, має важливе значення для пом'якшення дефіциту води. Активніше міжнародне співробітництво також є необхідним для стимулювання ефективного використання водних ресурсів і забезпечення технологій обробки у країнах, які розвиваються.

Як було зазначено раніше в Потіївській ТГ погана ситуація з управлінням водних ресурсів. Занедбаний стан водойм уже починає давати своє, пересихання озер та кар'єрів яке, можливо, спричинене байдужістю керівництва громади та населення котре нераціонально використовує воду. Канави котрі живлять місцеві ставки не очищаються, а й більше засмічуються місцевими. Через відсутність системи переробки, сортування, або якогось продуманого вивозу сміття, неперероблені відходи викидаються аби куди, в тому числі й водойми. Наслідком таких пересихань також є зменшення запасів питної води у мешканців в криницях, в деяких криниці пересихали повністю. В таких випадках можна встановити прилади для збору дощової води, у разі відсутності дощів можна звернутись за допомогою до вищих органів влади аби організувати доставку питної води. Якщо будуть виділення кошти то можна спрямувати їх на дослідження залягань підземних вод і буріння скважини для місцевого населення. Фільтрування води з наявних водних об'єктів з прісною водою.

7. Сьома ціль «Забезпечення доступу всіх людей до прийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії». Забезпечення загального доступу до недорогої електроенергії до 2030 року передбачає інвестиції в екологічно чисті джерела енергії, такі як енергія сонця, вітру та теплова енергія. Запровадження економічно ефективних стандартів для ширшого спектру технологій також може зменшити споживання електроенергії у будівлях і промисловості у всьому світі на 14 %. Це дорівнює приблизно 1300

електростанцій середньої потужності. Розширення інфраструктури та технологічна модернізація з метою забезпечення екологічно чистої енергії в усіх країнах, що розвиваються, є найважливішим завданням, яке може як стимулювати зростання, так і сприяти збереженню навколишнього середовища.

Сьогодні вказує на те що екологічні джерела енергії є неймовірно необхідними. Через війну в Україні постійно страждає енергетична інфраструктура і все більше людей залишаються тимчасово без світла, деколи більше ніж на 2 дні. Через такі умови люди пристосувались і навіть встановлюють сонячні панелі на балконі.

Потіївська ТГ наразі має на своїй території сонячну станцію, не власну, а на землі котра здана в оренду. Як було описано вище це є прикладом корисного використання вільних територій.

8. Ціль Восьма «Сприяння безперервному, всеохоплюючому і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх». Цілі сталого розвитку сприяють сталому економічному зростанню, підвищенню рівня продуктивності і використанню технологічних інновацій. Важливою передумовою є стимулювання підприємництва і створення робочих місць, а також ефективні заходи для викорінення примусової праці, рабства і торгівлі людьми. Відповідно до цих завдань, мета полягає у забезпеченні повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків до 2030 року. Протягом останніх 25 років кількість робітників, які живуть в умовах крайньої бідності, суттєво знизилася, незважаючи на тривалий вплив економічної кризи 2008 року і глобальний економічний спад. У країнах, що розвиваються, чисельність середнього класу на сьогодні становить понад 34 % загального числа зайнятих — у період з 1991 по 2015 р. їхня кількість зросла майже втричі.

Водночас, оскільки світова економіка досі відновлюється після кризи, можна спостерігати уповільнення темпів розвитку, поглиблення нерівності і брак робочих місць на фоні зростання трудових ресурсів. За даними Міжнародної організації праці, у 2015 році нараховувалося понад 204 мільйони безробітних.

Через війну у багатьох не окупованих населених пунктів відбувся приріст населення, в тому числі і Потіївській ТГ. Як було написано вище, через вплив

біженців, в Потіївці зріс попит на робочі місця, котрі теж потрібно збільшувати, а рішення цьому створення нових підприємств, або закладів.

9. Ціль дев'ята «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям». Головними факторами економічного зростання та розвитку є інвестиції в інфраструктуру та інновації. Понад половина населення світу живе у містах, тому все важливішими стають громадський транспорт і поновлювані джерела енергії, а також розвиток нових галузей промисловості, інформаційних і комунікаційних технологій.

Технологічний прогрес також має важливе значення для знаходження оптимальних рішень для економічних і екологічних проблем, зокрема, створення нових робочих місць і підвищення ефективності використання енергії. Розвиток енергоефективних галузей промисловості, а також інвестиції у наукові дослідження та інновації є важливими факторами, що сприяють сталому розвитку.

Понад 4 млрд людей досі не мають доступу до Інтернету, причому 90 % із них живуть у країнах, що розвиваються. Подолання цього цифрового розриву має вирішальне значення для забезпечення рівноправного доступу до інформації та знань, а також стимулювання інновацій і підприємництва.

Наразі в сільських громадах інновації необхідні в галузі сільського та лісового господарства, а також комунікаціях. Так як більшість сільських громад має розвинуте сільське та лісове господарство то повинні бути відповідно високі технології задля ефективного розвитку цих галузей і збереження стану ґрунтів на високому рівні.

10. Ціль десята «Скорочення нерівності всередині країн і між ними». Нерівність доходів — глобальна проблема, що вимагає глобальних рішень. Для цього потрібно вдосконалювати механізми регулювання і моніторингу фінансових ринків та інститутів, заохочувати допомогу, спрямовану на розвиток і залучення прямих іноземних інвестицій у регіони, які найбільше цього потребують. Сприяння безпечній міграції та мобільності людей також є важливим фактором подолання зростаючого розриву. Добре відомо, що нерівність доходів зростає, коли 10 % найбагатших отримують до 40 % загального світового доходу. Найбідніші 10 % отримують лише від 2 % до 7 % загального світового доходу. У

країнах, що розвиваються, нерівність зросла на 11 %, якщо брати до уваги зростання населення.

Таке зростання розриву вимагає формування обґрунтованої політики для розширення прав і можливостей нижнього процентилю отримувачів доходів, а також сприяння економічній інтеграції всіх, незалежно від статі, раси або етнічної приналежності.

Для скорочення нерівності на рівні громади потрібно надавати громадянам соціальну допомогу, котрі цього потребують. Можливе також участь громадян в програмах щодо залучення інвестицій на розвиток особистої справи, як приклад згаданий вище “Ягідний рай” Дунаєвецької міської ради. Результат подібних практик розвиток економіки громади, створення нових робочих місць, збільшення продукції товару і зменшення цін в межах громади на цю продукцію.

11. Ціль одинадцята «Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів». У міських районах нерідко зосереджена крайня бідність, а національним і міським органам влади непросто розмістити зростаюче населення на таких територіях. Досягнення безпеки і сталого розвитку міст означає забезпечення безпечним і доступним житлом, а також модернізацію нетрів. Це також передбачає інвестиції у громадський транспорт, створення зелених громадських територій, а також удосконалення міського планування і управління у такий спосіб, що одночасно забезпечуватиме інклюзивність і загальну рівноправну участь.

Більше половини населення світу проживає в міських районах. До 2050 року ця цифра зросте до 6,5 млрд людей, тобто двох третин усього людства. Сталого розвитку не можна досягти без істотного перетворення того, яким чином ми будуємо міські райони і керуємо ними.

Швидке зростання міст у країнах, що розвиваються, одночасно з активізацією міграції з сільських районів до міста, викликало бум у мегаполісах. У 1990 році налічувалося 10 мегаполісів, що мали 10 мільйонів жителів або більше. У 2014 році мегаполісів стало 28, у яких проживає 453 мільйони.

Що до цього пункту є декілька думок. Розвиток сільських громад безумовно потрібен, але не до такого степеню щоб переростати в мегаполіс. На сьогоднішній

день більшість країн не мають ресурсів аби забезпечувати продовольством мегаполісів незалежно від сільськогосподарських поселень. В теорії таке забезпечення можливе за рахунок теплиць, але це потребує багато ресурсів та коштів. Але при тому таке можливе в майбутньому, за використання технологій гідропоніки, високих грядок та інших.

12. Ціль дванадцята «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва». Економічне зростання і сталий розвиток вимагають термінового скорочення впливу на екологію шляхом змін у виробництві та споживанні товарів і ресурсів. Найбільшим споживачем води у всьому світі є сільське господарство, адже на потреби зрошення витрачається майже 70 % усіх запасів прісної води, придатної для використання людьми.

Ефективне управління нашими спільними природними ресурсами, а також методи утилізації токсичних відходів і забруднюючих речовин, є важливими цільовими показниками у досягненні цієї мети. Заохочення галузей, підприємств і споживачів до утилізації та скорочення обсягів відходів є настільки ж важливим, як і підтримка країн, що розвиваються, у запровадженні більш раціональних моделей споживання до 2030 року.

Значна частина населення у світі досі споживає настільки мало, що цього недостатньо для задоволення навіть їхніх базових потреб. Скорочення вдвічі обсягів харчових відходів на душу населення, на рівні роздрібної торгівлі та споживання, також має важливе значення для створення ефективного виробництва та ланцюгів постачання. Це може сприяти досягненню продовольчої безпеки та переходу до більш ресурсоефективної економіки.

В Потіївській громаді цю ціль можна реалізовувати в харчовому напрямку, а саме в закладах де є їдальні, наприклад школа. Є досталь різноманітних програм безвідходного харчування від різноманітних шеф-поварів. Їх можна впроваджувати в шкільних їдальнях, або в їдальнях на підприємствах. Це знизить кількість споживання харчових продуктів.

Також можна впровадити на місцевих лісопилках безвідходне виробництво, наприклад, тирсу використовувати для створення тирсових брикетів. Такі брикети можна використовувати для опалювання.

13. Ціль тринадцята «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками». У світі немає жодної країни, яка б не відчувала серйозних наслідків зміни клімату. Обсяги викидів парникових газів продовжують зростати: на сьогодні вони вищі на понад 50 % порівняно з 1990 роком. Хоча країни Східної Європи і Центральної Азії не продукують значних викидів парникових газів, цей регіон непропорційно потерпає від наслідків кліматичних змін.

Повені на Західних Балканах зруйнували будинки та призвели до вимушеного переселення тисяч людей. Скорочення льодовиків і зменшення водних ресурсів у Центральній Азії може серйозно вплинути на зрошення і виробництво гідроенергії. Молдова і південна Україна потерпають від сильних посух, які призводять до значних сільськогосподарських збитків.

Але люди в усьому регіоні мобілізують зусилля з метою скорочення викидів парникових газів, порятунку життів і допомоги громадам. Столиця Хорватії взяла зобов'язання стати містом із нульовим рівнем викидів вуглецю до 2050 року. На торфовищах Білорусі здійснюються безпрецедентні заходи для утримання вуглецю в ґрунті. Грузія застосовує складні системи раннього попередження й ефективні методи захисту від повеней.

Більшість жителів сільських громад, в тому числі і Потіївської використовують дров'яні печі та груби для обігріву будинків та приготування їжу. Чадний газ котрий виділяється при спалюванні деревини, або вугілля має значний вплив на клімат атмосфери. Його можна зменшити переходом на альтернативне опалювання, електричне. Але сьогоднішні реалії не дозволяють більшості громадянам зробити цей перехід через часті блекаути, і мало хто може дозволити собі встановити сонячні панелі для отримання енергії. Тому ще одним з рішень є приклад вище згаданої практики Чугуївської міської ради з покращенням енергоефективності, а саме впровадження проектів термомодернізації. Проекти можуть включати не тільки термомодернізацію найбільших споживачів ресурсів, а й приватних будинків для зменшення спалювання деревини, й відповідно зменшення викидів. Також створення мережі збуту та відправлення на переробку

сміття також вплине на клімат, адже більшість жителів селища або спалюють відходи котрі можна спалити, або викидують в лісах та канавах.

Необхідним буде створення екомереж котрі також мають вплив на клімат, регулювання температури, поглинання вуглекислого газу, збільшення біорізноманіття, збереження водних ресурсів.

14. Ціль чотирнадцята «Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку». Цілі сталого розвитку спрямовані на раціональне господарювання й захист морських і прибережних екосистем від забруднення, а також вирішення проблеми закислення океану. Розширення заходів щодо природозбереження і раціональне використання ресурсів океану на основі принципів міжнародного права також дозволить пом'якшити деякі проблеми, які загрожують нашим океанам.

15. Ціль п'ятнадцята «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття». Цілі сталого розвитку були спрямовані на збереження і відновлення використання до 2020 р. наземних екосистем, таких як ліси, водно-болотні угіддя, посушливі землі та гори. Зупинити обезліснення також життєво важливо для пом'якшення наслідків кліматичних змін. Необхідні термінові заходи для скорочення втрат природних середовищ існування і біорізноманіття, що є частиною нашої спільної спадщини. Людське життя і засоби до існування залежать від землі настільки ж, наскільки й від океану. Рослини забезпечують 80 % раціону людей, а сільське господарство є важливим економічним ресурсом і засобом розвитку. Ліси покривають 30 % поверхні Землі; вони є життєво необхідними місцями проживання для мільйонів видів організмів і важливим джерелом чистого повітря і води. Вони також відіграють важливу роль у протидії кліматичним змінам.

Сьогодні ми є свідками безпрецедентної деградації земель, а втрати орних земель у 30-35 разів перевищують звичайні темпи. Посухи та опустелювання також щороку зростають, спричиняючи втрату 12 мільйонів гектарів і негативно

впливаючи на бідні громади у всьому світі. З 8300 відомих порід тварин, 8 % уже зникли, а 22 % перебувають під загрозою зникнення.

Потіївська ТГ не є прикладом громади котра успішно виконує цю ціль. Нераціональне використання землі, недотримання норм сівозмін, використання добрив, все це є потенційними причинами деградації ґрунтів та зменшення їх урожайності.

Як було зазначено вище водні об'єкти в громаді в занедбаному стані. Лісові ресурси не підлягають раціональному використанню через постійні незаконні вирубки в межах Потіївської і сусідніх громад.

Рішенням цих проблем є жорсткий контроль сільськогосподарських підприємств, а саме контроль по дотриманню сівозмін, нормам внесенню добрив та пестцидів. Повинні підлягати контролю також лісові ресурси, за рахунок виявлення громадян, котрі займаються незаконною вирубкою, і накладати на них штрафи. Насадження нових ділянок деревами також допоможе дотримуватись цієї цілі.

Створення нових екосистем стане в нагоді не тільки в досягненні цієї цілі, а й в допомозі досягненні цілі 3 та цілі 13. Як було зазначено екосистеми мають позитивний вплив на клімат, а також за рахунок їх можна створювати зони рекреації та туризму що вплине на здоров'я жителів.

16. Ціль шістнадцята «Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях». Цілі сталого розвитку спрямовані на значне скорочення всіх форм насильства, а також на пошук, спільно з державними органами та громадами, довготермінових рішень для подолання конфліктів і покращення безпеки. Посилення верховенства права і зміцнення прав людини є ключовими факторами в цьому процесі, як і зменшення незаконного обороту зброї й активізація участі країн, що розвиваються, в інститутах глобального управління. Без миру, стабільності, забезпечення прав людини та ефективного врядування на принципах верховенства права не можна сподіватися на сталий розвиток. Ми живемо у світі, що стає все більш розділеним. Деякі регіони досягли стійкого

миру, безпеки і процвітання, тоді як інші потрапили у цикл конфліктів і насильства, що здаються нескінченними. Проте така ситуація аж ніяк не є неминучою і має бути вирішена.

Високий рівень збройного насильства і нестабільності справляють руйнівний вплив на розвиток країни. Вони негативно впливають на економічне зростання і часто викликають незадоволення та взаємні образи, що можуть тривати десятиліттями. В умовах конфлікту чи за відсутності верховенства права також поширені сексуальне насильство, злочинність, експлуатація і тортури, а країни повинні вживати заходи для захисту тих, кому загрожують найбільші ризики.

Чудовим прикладом виконання цієї цілі є Новомихайлівська громада. Як зазначено вище в громаді проводились програми, для дорослих та дітей щодо протидії насильству а також є вседоступна інформація на сайті громади.

Потіївська ТГ може запозичити ці ідеї, а також додати заходи в школі та дитячих садках де будуть пояснювати дітям про те як протидіяти насильству.

17. Ціль Сімнадцята «Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку». Цілі спрямовані на посилення співробітництва за напрямками Північ-Південь і Південь-Південь шляхом підтримки національних планів по досягненню всіх цільових показників. Сприяння розвитку міжнародної торгівлі, а також надання допомоги країнам, які розвиваються, у збільшенні обсягів експорту, є важливими умовами досягнення рівноправної торговельної системи на основі універсальних правил, яка була б справедливою, відкритою і вигідною для всіх. Цілі сталого розвитку можуть бути досягнуті лише за умови відданості принципам глобального партнерства і співпраці. У період з 2000 до 2014 рр. обсяги офіційної допомоги на потреби розвитку, яка надавалася розвиненими країнами, збільшилися на 66 %; проте гуманітарні кризи, викликані конфліктами чи стихійними лихами, вимагають усе більших обсягів фінансових ресурсів і допомоги. Багато країн також потребують офіційної допомоги на цілі розвитку для підтримки економічного зростання й торгівлі.

Сьогодні світ є більш взаємопов'язаним, ніж будь-коли раніше. Вдосконалення доступу до технологій і знань є важливим засобом обміну ідеями та розвитку інновацій. Координація політики, спрямованої на надання допомоги країнам, що розвиваються, в управлінні своїми боргами, а також залучення інвестицій до найменш розвинутих країн, мають життєво важливе значення для забезпечення сталого зростання і розвитку.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена аналізу просторового розвитку сільських територій в умовах децентралізації в Україні, зокрема на прикладі Потіївської сільської територіальної громади Житомирської області. Розглянуто теоретичні засади та методику просторового планування, а також проведено детальне дослідження практичного застосування цих методів на місцевому рівні.

Просторове планування є важливим інструментом для ефективного використання природних ресурсів та забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. Особливостями процесу децентралізації є те що з'являються нові можливості для просторового розвитку сільських громад, зокрема самостійне планування та управління територією. Обов'язковим для підвищення продуктивності політики децентралізації є планування бачення заходів розвитку, критеріїв оцінювання та прогнозування впливу на розвиток економічного, соціального та екологічного секторів громади.

Дослідивши питання загальних особливостей процесу децентралізації влади у просторовому розвитку сільських територій, можна виокремити такі зміни: збільшення повноважень місцевого самоврядування; перерозподіл фінансових коштів з можливістю залучати кошти у власні проекти; розвиток інфраструктури; розвиток місцевого бізнесу та підприємництва; активна участь громадян у житті громади. Також, було досліджено зміни у різних галузях просторового планування сільських територій у зв'язку з децентралізацією. Таким чином, Україна є місцем з величезним потенціалом для аграрного сектору, а процес децентралізації, який зараз відбувається в країні, спрямований на створення додаткових умов для розвитку сільських територіальних громад. Ці громади мають стати активними учасниками нової європейської моделі розвитку сільських територій.

Виходячи із положень Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» територіальне планування являє собою планування розвитку територій, в тому числі для встановлення функціональних зон, визначення планового розміщення об'єктів національного, регіонального та місцевого значення. На прикладі Потіївської ТГ у роботі висвітлено сучасну практику

просторового планування сільських територій. Проаналізувавши загальну та природно-географічну характеристику, варто зазначити, що станом на 2020 рік згадана сільська ТГ є найбільшою за розміром та населенням у своєму районі Житомирської області. У проведеному SWOT аналізі детально описані можливості розвитку, вирішення проблем та загрози Потіївської ТГ. Серед загроз варто приділити багато уваги деградації ґрунтів через надмірне використання і непродуманий обробіток. Ця проблема поширена загалом на території України. Якщо не звернути на неї увагу, то згодом на території ТГ не буде сенсу та можливості у створенні сільськогосподарських підприємств, або потрібно буде довго відновлювати ґрунти. З можливостей розвитку варто розглянути можливість відновлення покинутих будівель для подальшого їх використання на користь місцевим. Наприклад, замість старих розвалених будинків на головній вулиці села Потіївка, можна було б відбудувати приміщення для амбулаторії. Тим самим можна як забезпечити населення роботою, так і покращити рівень медицини.

У роботі детально розглянуті Цілі сталого розвитку, з використанням яких було побудовано план стратегії просторового розвитку ТГ. З даного дослідження варто звернути увагу, що більшість цілей можна виконати створенням нових підприємств. Наприклад, створення фермерського господарства дає можливість покращити ситуацію з подоланням бідності та голоду (цілі 1 та 2). Також покращиться ситуація з отриманням гідної праці і економічним зростанням ТГ та гендерною рівністю, бо всі будуть мати рівні права та можливості на своїй посаді (цілі 8 та 5).

У даній роботі було досліджено поточний стан управління земельними відносинами в рамках місцевого самоврядування, а також нормативно-правову базу, що регулює ці відносини. Було виявлено декілька проблем в цій області, які можуть мати негативний вплив на економічний та соціальний розвиток територій громад. В результаті було запропоновано декілька заходів, спрямованих на поліпшення системи управління земельними ресурсами на місцевому рівні та оптимізацію процесу регулювання земельних відносин.

Проведене дослідження та рекомендації щодо стратегії розвитку та просторового планування стануть корисними для розроблення комплексного плану просторового розвитку Потіївської сільської територіальної громади Житомирської області, а також можуть бути використані як навчальні матеріали з просторового планування сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 прикладів успіху територіальних громад: від створення робочих місць до скейтпарків URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pryklady-uspikhu-terytorialnykh-hromad/31631448.html>
2. Belei S. Development of rural areas in conditions of decentralization. *Efektivna ekonomika*. 2021. No. 1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.78> (date of access: 09.06.2024).
3. Bevor Sie zu Google Maps weitergehen. *Google*. URL: <https://www.google.com/maps> (дата звернення: 12.06.2024).
4. Maruniak E. O., Palekha Y. M., Kryshchak T. M. Planning of spatial development in times of war and reconstruction: a vision for Ukraine. *Ukrainian geographical journal*. 2023. № 4. С. 13–22. URL: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.04.013> (дата звернення: 10.06.2024).
5. OpenStreetMap. *OpenStreetMap*. URL: <https://www.openstreetmap.org/> (дата звернення: 12.06.2024).
6. United Nations Development Programme URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
7. Visicom maps. Ukraine – Visicom maps. URL: <https://maps.visicom.ua/> (date of access: 09.06.2024).
8. Берданова О. Стратегічне планування місцевого розвитку: практичний посібник / О. Берданова, В. Вакуленко. – Київ: ТОВ «Софія-А», 2012. – 88 с.
9. Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Олещенко А. В., Тимуляк Л. М. Просторове та ландшафтне планування: навчальний посібник. Електронне видання третє, оновлене та доповнене. К., 2022, 155 с.
10. Вадімов В.М. Особливості просторового планування в умовах інтегрованого розвитку міст в Україні (Практичний коментар). – Полтава: Дивосвіт, 2019
11. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. / за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. С. 82–87.

12. Лесик О., Годорова О. Просторове планування територій в Україні: державно-управлінський аспект. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2021. № 4 (10). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-4\(10\)-88-105](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-4(10)-88-105) (дата звернення: 05.06.2024).

13. Палеха Ю. М. Планувальний каркас України як основа забезпечення її сталого просторового розвитку. Досвід та перспективи розвитку міст України. № 29. С. 48–56

14. Панкеева А. М. Просторова та планувальна організація територій. / А. М. Панкеева Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 36 с.

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель : Закон України від 17.06.2020 р. № 711-IX : станом на 9 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text> (дата звернення: 30.05.2024).

16. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 27 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 05.06.2024).

17. Про затвердження Положення про конкурс «Кращі практики місцевого самоврядування» : Наказ М-ва регіон. розвитку, буд-ва та житлово-комун. госп-ва України від 28.03.2014 р. № 96 : станом на 30 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-14#Text> (дата звернення: 10.06.2024).

18. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 31.05.2024).

19. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI : станом на 28 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

20. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 07.06.2024).

21. Просторове планування: містопланування, архітектура, політичні та соціокультурні засади. Зб. наук. пр. Вип. II. В 2-х ч. Київ–Тернопіль : КНУБА, «Бескиди», 2020. Частина 1. 283 с.

22. Просторове планування: містопланування, архітектура, політичні та соціокультурні засади. Зб. наук. пр. Вип. II. В 3-х ч. Київ–Тернопіль : КНУБА, «Бескиди», 2021. Частина 3 (Студентські читання). 227 с.

23. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно фінансової децентралізації. ДУ „Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України” / за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с.

24. Сорока М. П. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України: теорія, методологія, практика: [монографія] / М. П. Сорока. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 519 с.

25. Стратегічний план розвитку Великомихайлівської громади на період 2018-2025 роки URL: <https://vms-rada.gov.ua/strategichnij-plan-rozvitku-20-49-57-16-10-2021/>

26. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року URL: <https://oda.zht.gov.ua/main/rozroblennya-proektu-strategiyi-rozvytku-zhytomyrskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku/>

27. Територіально-просторове планування землекористування: навч. посібник. За заг. ред. професора А.М. Третяка. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 168 с.

28. Територіально-просторове планування: базові засади теорії, методології, практики: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Т.М. Прядка; Н.А. Третяк, [за заг. ред. А.М. Третяка]. – Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 142 с.

29. Третяк А. М. Концептуальні засади землевпорядного планування розвитку міського землекористування в умовах децентралізації / А. М. Третяк //Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. –№ 1. – С. 3–13.

30. Урядовий портал: Реформа децентралізації
URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>

31. Фізична географія України : Навчально-методичний посібник / А. Л. Байцар. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 358 с.

32. Хрустовський С., Слободянюк Ю. Просторове планування розвитку територій громад під час та після війни: правові аспекти. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 27. С. 128–134. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276820> (дата звернення: 10.06.2024).

33. Цілі сталого розвитку. *UNDP*.
URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 02.06.2024).